

Die Walküre - Concerto Köln en het Dresdner Festspielorchester o.l.v. Kent Nagano

(Gehoord: Het Concertgebouw 16 maart 2024)

Door Lex Boeken

Zo'n veertig jaar geleden hield ik me veel bezig met de vraag welke van de laatste tien muziekdrama's van Wagner ik het beste vond en concludeerde voorlopig dat het een keuze was tussen *die Walküre*, *Götterdämmerung* en *Parsifal*. Ongeveer vijftien jaar later koos ik voor het eerste en ben daar niet meer vanaf gestapt. *Die Walküre* is uniek en ik zal proberen dat te verwoorden.

In menig muziekdrama zit je, soms zonder dat je het zelf merkt, minstens één keer maar dikwijls meer malen te wachten op iets dat komen gaat. Of je teert nog na op iets dat net of zelfs langer dan dat geweest is. Verrukt bedenk je: 'straks het doven van die vlam, het componeren van dat winnende lied, die vervloeking, dat wakker kussen, de wonderbaarlijke binnenkomst met die zwaan (die er nooit bij is)'. Bij *Die Walküre* echter heb je daar geen tijd voor en dat is helemaal niet erg, integendeel. Het verloopt als een waterstroom, die soms snel gaat, dan weer langzaam en vaak andante is en tegelijkertijd altijd weer helemaal in het moment. Er zijn genoeg scènes – bovendien met een ongelofelijke variatie – die je diep van binnen raken.

Dat begint meteen met de eerste klanken van de storm en eindigt pas met de allerlaatste momenten. Het is een muzikale inkijk zonder weerga in de tweestrijd tussen macht en liefde van een oppergod. En toch zit die ruim drie uur niet hinderlijk vol. Wagner laat zich hier van een unieke kant horen, hoe mooi de rest van zijn scheppingen ook is. Het lijkt erop dat Mathilde Wesendonck, die hij rond 1852 in Zürich voor het eerst zag en sprak en vele keren daarna met of zonder man Otto, hem onnavolgbaar heeft geïnspireerd. Intrinsieker volgens mij dan bij *Tristan und Isolde*.

Mijn eerste vraag was dan ook of de authentieke instrumenten of speelwijzen die wij op 16 maart in Het Concertgebouw hoorden, iets aan die vertrouwde indruk van dit werk uit 1856 veranderden. Het is immers een uitvoering die zoveel mogelijk benadert hoe het rond 1870 geklonken kan hebben dus met de middelen en opvattingen uit die tijd. Uiteraard is het moeilijk te beoordelen of dit gelukt is. Vele instrumenten klinken iets minder vet dan wij gewend zijn, veeleer puur, intrinsiek en boventoonrijker. Ik vond dat niet op alle momenten goed hoorbaar, maar misschien moet je daar een doorgewinterde orkestkenner voor zijn. Het is bijna een wonder hoe dirigent Kent Nagano overall rekening mee lijkt te houden: het geheel klinkt afwisselend enerverend, teder, fel, ontroerend, intens, diepzinnig, vervoerend, strijdend dat de stukken er afvliegen, ongelofelijk spannend, aangrijpend emotioneel. Hij heeft concerto Köln (dat voor zover ik weet niet gewend is of was aan dit soort repertoire) en het Dresdner Festspielorchester samengesmeed tot een hecht ensemble (blijkbaar kwamen daar vooral de koperblazers uit). Het orkest hanteert een hoog tempo, doseert de klank prima en mijdt holle bombarie.

In de eerste akte hoorde ik voor het eerst duidelijk authentieke instrumenten in het lange orkeststuk na Hundings ‘Ich weiss ein wildes Geschlecht’ en wel bij het hout dat nu licht, bescheiden, doordringend en transparant klinkt. Elders klonken de koperblazers meer naar binnen gekeerd en de strijkers met darmsnaren zachtaardiger, meer gedefinieerd en boventoonrijker. Maar het begon natuurlijk met de achtervolgde Siegmund die, wat is toeval, bij Sieglinde terecht komt die schoon genoeg heeft van de haar overheersende Hunding.

Ric Furman (Siegmund) heeft een dramatisch-lyrische stem die in deze akte moeite had een lyrische basisklank te vinden. Daarna wist hij zich goed te redden met een intelligente, muzikale vertolking en de nodige hoogtepunten die hij heel acceptabel wist te brengen. Hij had op momenten dat beiden niets te zingen hadden veel oogcontact met Sarah Wegener (Sieglinde), die mij volledig overtuigde met haar inspiratie, warme buigzame stem vol lyriek en medeleven. In haar muziek lichtte zij bijna geen enkele frase uit maar dat vond ik wel passen bij haar heel mooie lyrisch-dramatisch geluid, dat vooral leidde tot ontroering en vervoering. ‘Siegmund, so nenn ich dich’ was de overtuigende uitzondering. Patrick Zielke (Hunding) had meer een bas-bariton met voldoende diepte dan een bas. Zijn uitstraling van een stuurse boer en dwingeland paste wel maar waarom moest hij af en toe bijna lelijk zingen?

De bewegingsregie tussen die drie was eenvoudig maar sterk met Sieglinde en Hunding links (die treffend zaten te talmen met opkomsten en afgangen) en Siegmund rechts. Er zijn natuurlijk dingen die je gauw mist in een niet-scenische uitvoering zoals het uit de boom trekken van het zwaard, maar er was een acceptabele oplossing gevonden door haar een korte vreugdegil te geven.

Ric Furman (Siegmund) en Sarah Wegener (Sieglinde) – Beeld: Simon van Boxtel

Derek Welton als Wotan (Beeld: Simon van Boxtel)

In akte twee hebben Derek Welton (Wotan) en Christiane Liebor (Brünnhilde) direct een typerend half speels onderonsje. Zij kan zowel de dramatische als de lyrische delen goed aan en dat maakt haar tot een ideale en zeldzame vertolkster. Welton valt echter wat tegen omdat hij herhaaldelijk te dicht bij het spreken blijft en ook weinig autoriteit heeft, beslist anders dan in zijn lezing in *Das Rheingold*. Deze neiging tot half zingend toneel spelen zou het goed moeten doen in de lange monoloog maar het kon veel beter omdat er geen lyrische tegenkleuren tegenover staan, alleen veel armgebaren. Weliswaar gevarieerd en passend bij de situatie maar niet muzikaal. 'Ich berührte Alberichs Ring' maakt nog wel indruk, maar 'das Ende, das Ende' klinkt zwak.

Daarvoor hoorden wij de cruciale scène met Claude Eichenberger (Fricka) die een prachtig presente, dramatische mezzo heeft, goed weet om te gaan met het verband tussen tekst en muziek en beter te verstaan was dan Welton. Die biedt hier wel erg weinig tegenwicht wat de noodzakelijke spanning ondermijnt.

De 'Todesverkündigung' is gelukkig heel sterk, want Furman heeft zijn lyrische basisklank terug en de twee vrouwen blijken ideaal. Heel mooi uitgebeeld is hoe Brünnhilde haar plan ontvouwt en aangedaan door Siegmunds beslissing, dit toch verandert wanneer Sieglinde voor Pampus ligt, uitgebeeld door haar hoofd diep op haar borst te laten rusten. Het einde, in de encenering van Audi iets om nooit meer te vergeten, is zonder decor en veel regie een probleem, maar krijgt toch iets van een enerverende thriller met Sieglinde (linksvoor op het podium), Hunding plus een antieke hoornblazer (links halverwege de trap), Siegmund plus Brünnhilde (rechts op de trap) en Wotan (rechtsvoor op het podium).

Claude Eichenberger (Fricka) – Beeld: Simon van Boxtel

In de derde akte staan de acht Walküren keurig verdeeld aan weerskanten van de dirigent maar zingen gelukkig niet al te keurig, hoewel het geheel opwindender kan, ondanks het gebruik van spraaktoeters, die overigens ook eerder en later te horen waren. Na enige tijd verschijnt de door Wotan achtervolgde Brünnhilde met de zwangere Sieglinde, die advies krijgt welke kant op te vluchten. Het is fijn de passage met 'hehrstes Wunder' nu eens met echt lyrische en ingehouden extase te horen vertolken. De beslissing om beide zangeressen uiterst links aan de bovenkant van het trapje dat opkomende personages op het podium brengt weinig te laten bewegen, terwijl de Walküren ook nauwelijks van hun plek komen, heeft wel wat. De voorstelling blijft levendig, emotioneel en spannend door de voortreffelijk vertolkte muziek, maar even later heeft Wotan helaas te weinig zeggenschap met zijn vocale potentieel, dat hij slechts heel gedeeltelijk kan compenseren met techniek en spel. Hij leek zijn dag niet te hebben. Hij slaagde er nog wel in om de een half uur lange samenspraak met Brünnhilde, die een beetje terugviel, meer dan redelijk uit te voeren. Vooral die wondermooie passage nadat hij de goddelijkheid heeft afgekust. Dit wordt treffend simpel uitgebeeld door zijn vuisten naar zijn mond te brengen eindigend in een kort teder contact, want beide solisten blijven al die tijd op grote afstand van elkaar staan, wat theateraal goed werkt.

En Nagano met zijn prima ingespeelde orkest verslapt nergens. Hij blijft schijnbaar rustig, terwijl het resultaat dikwijls kolkt van opwinding, dan weer ontroert. Mogelijk is hij ook verantwoordelijk voor vele scenische beslissingen of de coördinatie ervan, want nergens wordt een voorstellingsleider genoemd. Samenvattend was het vooral door het orkest en een fractie minder door de vrouwelijke solisten een gedenkwaardige uitvoering. Het blijft echter moeilijk de authenticiteit goed te beoordelen als je niet veel weet van de speelwijzen van toen. En een geënceneerde *Walküre* is, wat mij betreft, toch een aparte belevenis, indien je muzikaal historisch onvoorbereid bent.

Als de matinee de laatste twee ringdelen optimaal wil laten horen vanuit het standpunt van de gemiddelde luisteraar lijkt het mij een goed idee voorafgaand aan deze werken een lezing over authentieke instrumenten en speelwijzen (opstreek en afstreek, vibrato, glissando en portamento, vingerzetting e.d.) te organiseren met demonstratie van bijvoorbeeld een viool met darmsnaren en eentje met moderne snaren, uiteraard met bespelers die daarmee vertrouwd zijn en fragmenten uit *Siegfried* en later *Götterdämmerung*.

deVerdieping **Trouw**

Trouw (4 sterren) was enthousiast. Zo vond recensent Peter van der Lint dat Nagano met oog voor detail het orkest op een fraaie manier in recordtempo door de originele partituur joeg.

De solisten hoefden mede dankzij authentieke instrumenten zichzelf niet te overschreeuwen en de tekst was mede daardoor woordelijk te verstaan.

Christiane Libor als Brünnhilde klonk wat vermoeid in de laatste akte en Ric Furman was een opvallend lichte Siegmund. Over het geheel genomen was de uitvoering vocaal op niveau.

V deVolkskrant

De Volkskrant (3 sterren) was zeer enthousiast over het optreden van Derek Walton als Wotan. De echtelijke ruzie tussen Wotan en Fricka wordt bestempeld als een theateraal hoogtepunt. Lof is er voor de hele cast die zonder het gebruik van bladmuziek dit meeslepende muziekdrama zingt. De stem van Ric Furman wordt als maatje te klein voor de rol van Siegmund beoordeeld. Christiane Libor kan door een 'kale middenstem' niet altijd overtuigen en enkele van de Walküren missen wat decibellen. Maar Nagano (een fantastische operadirigent) en het orkest stelen de show.